

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΔΑΙΡΠΦΕΛΔ

(WILHELM DÖRPFELD)

Τὸ ὄνομα τοῦ διαπρεποῦς Γερμανοῦ, τὸ ὁποῖον προτάσσομεν ἐν τῇ Ἑστίᾳ σειρᾶς σκιαγραφιῶν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐργαζομένων ξένων ἐπιστημόνων, δὲν γίνεται βεβαίως τῶρα πρῶτον γνωστὸν εἰς τὸν ὑψηλότερον κῆπως κύκλον τῶν ἡμετέρων λογίων. Ὀλίγοι ὁμως πιθανῶς γινώσκουσιν ὅτι τοσοῦτον στενῶς τοῦτο συνδέεται πρὸς πάσας τὰς ἐπὶ ἑλληνικοῦ ἐδάφους κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαπενταετίαν γενομένας μεγάλας καὶ σπουδαίας ἀρχαιολογικὰς ἀνακαλύψεις, ὅσον οὐδενὸς ἄλλου ξένου ἢ ἡμεδαποῦ σοφοῦ. Τὸ ὄνομα τοῦ μεγαλεπιβόλου Σλίμαν ἐξέχει βεβαίως κατὰ τὴν λαμπρὰν ταύτην τῶν ἀνακαλύψεων περίοδον ὑπὲρ πάντας τοὺς ἄλλους τολμηροὺς ἐρευνητάς, πλῆθος δὲ μέγα Γερμανῶν ἐπιστημόνων ἠσχολήθη περὶ τὴν διευκρίνησιν τῶν ποικίλων ζητημάτων, τὰ ὁποῖα εἰς λύσιν προέβαλον αἱ κατὰ τὴν Ὀλυμπίαν ἀνασκαφαί· ὁμᾶς ὡσαύτως ῥεκτῶν Ἑλλήνων ἀρχαιολογῶν ἐκάθερε τὸ ἔδαφος ἀρχαίων ἱερῶν χώρων, Ἀγγλοὶ δὲ καὶ Ἀμερικανοὶ πολλαχῶς τὸ ἔργον τοῦτο συμπροήγαγον, ἵνα τοὺς Γάλλους ἐξαίρεσωμεν, οἵτινες καθ' ἑαυτοὺς πάντοτε ἐν ἰδίῳ κύκλῳ εὐδοκίμωτατα εἰργάσθησαν. Ἄλλ' εἴτε ἐν Τρωάδι καὶ ἐν Μυκῆναις καὶ ἐν Τίρονθι ἀνέσκαπεν ὁ Σλίμαν, εἴτε ἐν Ὀλυμπίᾳ οἱ Γερμανοὶ σοφοί, ἐν δὲ τῇ Ἀκροπόλει καὶ Ἐλευσίῃ καὶ Ἐπιδαύρῳ καὶ ὅπου ἀλλαγῶ μετὰ ζήλου ἠρεύνων οἱ Ἕλληνες ἀρχαιολογοί, εἴτε ἐν Ἐρετρίᾳ οἱ Ἀμερικανοὶ καὶ ἐν Μεγαλοπόλει οἱ Ἀγγλοὶ εἰς ζητήσεις μεγάλας προήγοντο, πανταχοῦ σπουδαιότητα συμμέθεξις εἰς τὰς ἐργασίας παρεχωρεῖτο εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὸν Γερμανὸν σοφὸν ἢ ἐπεφυλάσσετο αὐτῷ τοιαύτη ἐν τέλει. Ἡ δικαιοσύνη εἰς τὴν μεταξὺ Σλίμαν καὶ τῶν πολεμιῶν αὐτοῦ περὶ τῶν ἐν Τρωάδι ἀνασκαφῶν ἀναφύεσθαι σφοδρὰν ἔριν, εἰς αὐτὸν ἐπὶ τέλους

ἀνετέθη τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνασκαφῶν τὴν ἀρχιτεκτονικὴν διεύθυνσιν αὐτὸς ἀνέλαβε· τὸ σπουδαιότατον μέρος τῶν ἐργασιῶν πρὸς ἐρμηνεῖαν καὶ διασάφησιν τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἐν τῇ Ἀκροπόλει μάλιστα καὶ τῇ Ἐλευσίῃ ἀνασκαφέντων αὐτὸς ἐπετέλεσε· τὰ πορίσματα τῶν ἐν Ἐρετρίᾳ, ἐν Ἐπιδαύρῳ καὶ Μεγαλοπόλει γενομένων ἐργασιῶν πρὸς διασάφησιν τοῦ περὶ τοῦ ἀρχαίου θεάτρου μεγάλου ζητήματος αὐτὸς συνήγαγεν.

Ὁ Δαῖρπφελδ ἄγει μολὶς τὸ 38ον ἔτος τῆς ἡλικίας του καὶ αἱ ἐργασίαι, τὰς ὁποίας βραχύτατα ἐπισκοπήσαμεν ἀνωτέρω, πληροῦσι τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ζωῆς ἀνδρὸς ἐξ ἀρχῆς ἤδη ὠρμημένου εἰς ὑψηρῆσιν τῆς ἐπιστήμης ἔξοχον. Ἐκ τῆς ὠραίας αὐτοῦ παραρρηνίου πατριδος—ἐγεννήθη ἐν τῇ βιομηχανικωτάτῃ πόλει Μπάρμεν ἐγγὺς τῆς Κολωνίας—ῥέπει τὸ ζωηρόν, τὸ εὐκαμπτον τῶν Γερμανῶν ἐκείνων, οἵτινες γνήσιοι Πρῶσσοι κατὰ τὴν φιλοπατρίαν σήμερον, πολλαχῶς ὁ-

μως εὐρέθησαν ἐν σχέσει ἄλλοτε πρὸς τοὺς Γάλλους καὶ μετέχουσιν ἱκανῶς τῆς ζωηρότητος τοῦ χαρακτῆρος τῶν δυτικῶν αὐτῶν γειτόνων. Ἐκεῖ ὅπου τὸ μεγαλοπρεπὲς τοῦ Ῥήνου ρεῦμα κυλίσεται διὰ μέσου τῆς ῥομαντικωτάτης τῶν Γερμανικῶν χωρῶν· ἐκεῖ ὅπου αἱ ἀρχαῖαι ἀναμνήσεις ἀπὸ τῶν μυθικῶν χρόνων τοῦ ἔθνους καὶ ὕστερον αὔθις ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Μεγάλου Καρόλου ζῶσι· μέχρι σήμερον εἰς τοὺς βράχους, πρὸς οὓς ῥοχθεῖ ὁ μέγας ποταμός, καὶ εἰς τὰ ἀναγεννώμενα σήμερον εἰρηπια τῶν πύργων μεσαιωνικῶν ἵπποτων καὶ ἡγεμόνων· ἐκεῖ ὅπου ἡ ἀμπελος τὸ πολυτιμώτατον δῶρόν της χαρίζει εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὁ ποιητικὸς, γοητευτικὸς βίος ἐλκύει εἰς τὰ κύματά του τὴν ἀνθηρὰν νεότητα, ὡς αἱ μυθολογούμεναι τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Νύμφαι εἰς τὰ βῆθη αὐτοῦ τὸν Φαῶ τῷ Γκαῖτε καὶ τῷ Ναυτόπουλο τοῦ Χάινε

ΘΕΡΙΝΗ ΕΣΠΕΡΑ

— ἐκεῖ ἡ σκυθρωπότης δὲν δύναται νὰ κατοικήσῃ καὶ ἡ ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων γλυκογεῖται πρὸς τὴν μαγευτικὴν, τὴν γόησσαν φύσιν —

An den Rhein, an den Rhein
ziehe nicht an den Rhein!
mein Sohn, ich rathe dir gut. . . .

Καὶ ὁ σοφὸς ἐκεῖ διὰ τοῦτο ἀποβάλλει τὸ δυσπρόσιτον, τὸ σύνοφρον καὶ σοβαρὸν, ὅπερ ἡμεῖς μάλιστα διακρίνομεν ὡς γνώρισμα συμφυῆς τοῦ Γερμανικοῦ χαρακτήρος, καὶ ἡ σοφία πλησιάζει ἡμᾶς μὲ τὴν χαριεστέραν, τὴν φυσικὴν τῆς μορφῆς.

Ἡ ἰδιοφυία αὕτη τοῦ ἀνδρὸς διαγιγνώσκεται ἐν τῷ ἐκτάκτως λαμπρῷ σταδίῳ, ὅπερ ἐντὸς ὀλιγίστων ἐτῶν διέτρεξεν οὗτος ἢ μᾶλλον κατὰ μεγάλη ἀλματὰ διήνυσεν. Ὁ Δαϊρπφελδ ἐσπούδασεν ἐν τῇ πολυτεχνικῇ τοῦ Βερολίνου ἀκαδημίᾳ, εἰς δὲ τὰς ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀνασκαφὰς τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1877 προσελήφθη ὡς πρακτικὸς ἐπιστήμων μεταξὺ τῶν θεωρητικῶν ἀρχαιολόγων, ὡς ἀρχιτέκτων ἀπλῶς, ἀποσταλεῖς ἐκεῖσε ὑπὸ τῆς Γερμανικῆς κυβερνήσεως. Ἐν ἔτος ἀργότερα ἀνελάμβανε τὴν ὅλην τεχνικὴν διεύθυνσιν τῆς μεγάλης ἐν Ὀλυμπίᾳ ἀρχαιολογικῆς ἐπιχειρήσεως, εἰς ἣν ἡ Γερμανικὴ κυβέρνησις ἐδαπάνησεν ὑπὲρ τὰς 600,000 μαρκῶν. Τὸ 1882 διωρίζετο ἀρχιτέκτων τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς σχολῆς τῶν Γερμανῶν, ἀφοῦ ἐπιτήδεε δι' αὐτὸν ἐδημιουργήθη ἡ θέσις τοῦ δευτέρου γραμματέως, ἡτοῖ δευτέρου διευθυντοῦ αὐτῆς. Τὸ 1886 ἀνελάμβανε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἐφαμίλλου καταστάντος τῆς ἐν Ῥώμῃ ἐνδόξου σχολῆς ἀδελφοῦ ἰδρύματος τῶν Ἀθηναίων. Ἀφοῦ δὲ καὶ τὸν τίτλον τοῦ διδάκτορος τιμῆς ἔνεκεν (honoris causa) ἀπένευμεν αὐτῷ τὸ ἐν Βυρτσβούργῳ πανεπιστήμιον, πρὸ μικροῦ ἔτι ἐκόσμησεν αὐτὸν ἡ Γερμανικὴ κυβέρνησις καὶ μὲ τὸν τίτλον τοῦ καθηγητοῦ, οὗ ἡ σημασία ἐν Γερμανίᾳ δὲν εἶνε διόλου ἢ αὐτὴ καὶ ἐνταῦθα ἢ ἐν ταῖς Ῥωμανικαῖς χώραις, διότι μόνον οἱ τῶν πανεπιστημίων καθηγηταὶ οὕτω καλοῦνται ἐκεῖ, κατ' ἐξαίρεσιν δέ, ἐξόχου διακρίσεως χάριν, τιμῶνται διὰ τῆς προσωνομίας ταύτης καὶ ἄλλοι ἄξιοι αὐτῆς καθιστάμενοι λόγιοι ἄνδρες.

Τοιαύτη ἐπιστημονικὴ προαγωγή εἶνε σπανιώτατον παράδειγμα παρὰ σοφοῖς ἐν Γερμανίᾳ, ὅπου τὸ στάδιον ἐνὸς ἐκάστου ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ εἰδικοῦ κλάδου τῶν γνώσεών του καὶ τὸ μέλλον αὐτοῦ προλέγουσιν αἱ Μοῖραι ἐν αὐτῇ τῇ ἀκαδημικῇ κοιτιδί. Ἄλλ' ἀκριβῶς ἡ μεταπήδησις αὕτη ἀπὸ τοῦ πρακτικοῦ πεδίου τοῦ ἀρχιτέκτονος εἰς τὸ ὅλως διόλου θεωρητικὸν φαινόμενον καὶ πάντῃ διάφορον τούτου τοῦ ἀρχαιολόγου, ὅστις οἶκοθεν πρέπει νὰ νοῆται καὶ ὡς φιλολόγῳ ἱκανῶς, ὀρίζει τὸν ἰδιαιτέρον χαρακτήρα, ὃν εἰς τὰς ἀρχαιολογικὰς ἐρεῦνας καὶ σπουδὰς ἔδωκεν ὁ Δαϊρπφελδ. Ὡς ἀρχιτέκτων ἔστρεψε τὴν προσο-

χὴν τῶν φιλολογικῶς ἀρχαιολογούντων εἰς ζητήματα καὶ ἔλυσε προβλήματα τῆς ἀρχαιολογικῆς ἐπιστήμης, τῶν ὁποίων ἐκεῖνοι οὐδὲ ἰδέαν πολλάκις ἔχουσιν ἢ περὶ ὧν τὴν διασάφησιν πάντοτε τὸν ἐναντίον πρὸς τὴν ἀλήθειαν δρόμον ἔλαβον ὡς ἀρχαιολόγος δὲ μορφωθεὶς ἐπὶ τοῦ κλασσικοῦ ἐδάφους μεταξὺ τῶν ἐρειπίων τῆς ἀρχαιότητος, ἐφήρμοσεν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν του τοὺς κανόνας καὶ τύπους, οὓς ἐπὶ τῶν ἱερῶν λίθων καὶ ὀρθῶν ἔτι ἐρειπίων ἐκείνης ἀνεῦρε καὶ ἐμελέτησεν.

Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Ὀλυμπίας εἶχον ἤδη διανοιξῆ τούς ὀφθαλμούς τῶν ἀρχαιολογούντων πρὸς πλείστα ζητήματα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς τῶν ἀρχαίων καὶ φῶς ἐπαρκές διεχύθη ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν ἀντικειμένων τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ ἀρχαίου ναοῦ διαίρεσεως (ἴδε Olympia ὑπὸ Adolf Boetticher σελ. 9), ὅτε ὁ Δαϊρπφελδ τὸ 1881 ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τῶν συνεπιστημόνων εἰς ζήτημά τι οὐσιώδες περὶ τοῦ Παρθενῶνος, ὅπερ ὁ Μπαίττιχερ — ἄλλος οὗτος δεινὸς ἀρχαιολόγος συγγραφεὺς ἀπὸ ἀξιωματικοῦ τοῦ μηχανικοῦ — ἐσφαλμένως εἶχε λύσει. Ὁ Μπαίττιχερ εἶχεν ὀρθῶς ἀναγνωρίσει ὅτι τὸ κολοσσιαῖον τοῦ Διὸς ἄγαλμα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ὀλυμπίας ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου αὐτοῦ περίοπτον πάντοθεν καὶ οὐχὶ πρὸς τὸν ὀπισθεν (δυτικόν) τοῖχον τοῦ κυρίως ναοῦ προσκεκολλημένον οὕτως εἶπεῖν. Περὶ τοῦ τῆς Ἀθηνᾶς ὅμως χρυσελεφαντίνου ἐν τῷ Παρθενῶνι ἄλλως ἐδόξασε, διότι τοῦτο ὑπέθεσεν, ὁμοφωνῶν ἐν τούτῳ πρὸς τὸν περιφανῆ Boeckh, ἰστάμενον ἐπὶ τοῦ βήθρου αὐτοῦ ἀκριβῶς ἐν κόγχῃ τοῦ δυτικοῦ τοῖχου, ὃν αὐτὸς πάλιν ἐφαντάσθη, τοῦ κυρίως ναοῦ. Ἡ οὐσιώδης αὕτη διαφορὰ ἐν τῇ τοποθετήσῃ τῶν ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Φειδίου ποιηθέντων ἀγαλμάτων τῶν δύο συγχρόνων ναῶν τῆς ἀρχαιότητος ἐφάνη παράδοξος εἰς τὸν Δαϊρπφελδ καὶ ἐκ τῶν προτέρων ἤδη διὰ τὸ ἀρχιτεκτονικὸν αὐτοῦ αἰσθημα ἀπαράδεκτος, ἀκριβεῖς δὲ καταμετρήσεις καὶ μελέται κατ' Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους ἐκείνου ἔφεραν αὐτὸν εἰς ἀναμφισβήτητον ἐναντίον ἀποτέλεσμα. Σήμερον ἕκαστος γνωρίζει κατὰ τὴν περὶ τούτου διδασκαλίαν αὐτοῦ ὅτι τὸ χρυσελεφαντίνον τῆς Ἀθηνᾶς ἄγαλμα ἴστατο ἐπὶ τοῦ βήθρου ἐκείνου, τοῦ ὁποῖου τὰ ἐκ πωρίνου λίθου θεμέλια σώζονται κάλλιστα εὐδιάκριτα ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λοιποῦ μαρμαρίνου ἐδάφους τοῦ Παρθενῶνος, ἱκανῶς μακρὰν τοῦ ὑποτιθεμένου δυτικοῦ τοῖχου τοῦ ἰδῆως ναοῦ. Οἱ ἀρχαῖοι ναοὶ τὸ πρόσωπον αὐτῶν ἔστρεφον πρὸς ἀνατολὰς καὶ ἐντεῦθεν εἰσῆρχετο τις εἰς αὐτοὺς εἰς τὸν πρόναον πρῶτον, ἐκ τούτου δὲ εἰς τὸν κυρίως ναόν. Εἰς τὸν περίπτερον π. χ. Παρθενῶνα, τὸν πανταχόθεν δηλονότι ὑπὸ μιᾶς σειρᾶς κιόνων περιθεόμενον, ἐξ ἀνατολῶν ἐρχόμενοι ὑπερβαίνομεν πρῶτον τὴν ἀνατολικὴν ὀκτάστυλον στοάν, ἵνα

εἰσέλθωμεν εἰς τὸν πρόναον, ἀπὸ τῆς στοᾶς ταύτης χωριζόμενον διὰ μικροτέρων ἔξ κίωνων. Ἐντεῦθεν εἰσερχόμεθα διὰ πλατυτάτης εἰσόδου εἰς τὸν ἰδίως ναόν, πανταχόθεν ὑπὸ τοίχου περιβαλλόμενον, πρὸς δυσμὰς δὲ ἔχοντα ἰδιαιτέραν αἰθουσαν τοιχοκτιστον, ἣτις ἐκ τῆς δυτικῆς στοᾶς χωρίζεται ὁμοίως διὰ δευτέρας στοᾶς ἀνταποκρινομένης ἀκριβῶς πρὸς τὸν ἀνατολικὸν πρόναον. Ἡ αἰθουσα αὕτη καὶ μόνη, ἀποτελοῦσα ἀποθήκην ἀσφαλῆ πρὸς φύλαξιν ποικίλων τοῦ ναοῦ ἀντικειμένων, οἷον σκευῶν τῶν πομπῶν, λαφύρων, ἐνδυμάτων, πολυτίμων λίθων, ἐπισήμων ἐγγράφων, βεβλαμμένων ἐπίπλων, ἔφερε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὸ ὄνομα *παρθενῶν*, ὅπερ πολὺ βραδύτερον ἀπεδόθη εἰς ἅπαν τὸ ἱερόν. Ὁ ἰδίως δὲ ναὸς (*cella*) ἔχωριζετο διὰ κίωνων εἰς τρία ἐπιμήκη χωρίσματα, ὧν τὰ μὲν ἐκατέρωθεν ἦσαν στενώτερα, πλατύτερον δὲ τὸ ἐν τῷ μέσῳ. Ἐν τούτῳ λοιπὸν τῷ μεσαίῳ τμήματι ἀκριβῶς ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου, ὁπότεν ὁ ἀνατέλλων ἥλιος ἐπέχεεν ἐντὸς τὸ φῶς του, καὶ ἐγγύτερον πρὸς τὴν δυσμικὴν πλευρὰν ἠγείρετο ἐπὶ τοῦ μνησθέντος βήθρου περίσπτον πανταχόθεν τῆς Ἀθηναῶς τὸ χρυσελεφάντινον ἄγαλμα. Ὅταν οἱ πιστοὶ ἐκ τοῦ πρόναου εἰσέρχοντο εἰς τὸν ἰδίως ναόν, ἴσταντο εἰς τὸν πρόσθιον αὐτοῦ χώρον βάθους $7\frac{1}{2}$ μέτρων, ὁπότεν ὑπὸ τὸ σιόφως καὶ τὴν ἱερὰν σιγὴν τοῦ ναοῦ προσέβλεπον πρῶτον τὴν μορφὴν τῆς σεμνῆς Παλλάδος. Πολύτιμα ἀναθήματα, χρυσὸς καὶ ἄργυρος ἐκόσμουσαν τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ. Τὸ λευκὸν μάρμαρον ἀντήλλασε τὴν λαμπρότητα του πρὸς τὴν ποικιλίαν τῶν χρωμάτων τῶν κιονοκράνων, τῶν ἐπιστυλίων, τῶν λοιπῶν πολυχρῶμων ἀρχιτεκτονικῶν μελῶν. Ἐκ τοῦ προσθέτου τούτου χώρου, ἐξ οὗ δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν καὶ εἰς τὰ ἐκατέρωθεν στενώτερα ἐπιμήκη τοῦ ναοῦ εἰσέρχετό τις, ἀπεχωρίζετο διὰ ταπεινοῦ προφράγματος ἢ κηκλιδωτοῦ δεύτερος χώρος σχεδὸν τετραγωνικὸς $9\frac{1}{2}$ μέτρων βάθους, καὶ ἀπὸ τούτου δὲ ὁμοίως ἀπεχωρίζετο τρίτος χώρος $8\frac{1}{2}$ μέτρων βάθους, ἐν ᾧ ἠγείρετο τὸ ἄγαλμα. Ὅπισθεν τούτου σειρά κίωνων ἀπετέλει ἐγκαρσίαν στοᾶν, εἰς ἣν εἰσέρχετό τις ἐκ τῶν δύο τοῦ ναοῦ ἐπιμήκων στενωτέρων στοᾶν. Ὁ ἰδίως ναὸς ἅπας μεταξὺ τῆς ἀπὸ τοῦ πρόναου εἰσόδου καὶ τοῦ ἀπὸ τῆς ὀπισθεν ἀποθήκης (*παρθενῶνος*) χωρίζοντος αὐτὴν τοίχου εἶχεν ἀκριβῶς 100 ποδῶν μήκος, διὸ καὶ ἐκατόμπεδος ἐκλήθη.

Πάντα τὰ σκοτεινὰ ταῦτα ἀντικείμενα, περὶ ὧν πρότερον ὄλως διάφοροι ἰδέαι ἐπεκράτουσαν, διεφώτισε τὸ 1881 διὰ μακρᾶς του πραγματείας ὁ Δαίρπφελδ (ἴδε *Mittheilungen* VI), πολεμῶν σφοδρὸν ἀγῶνα πρὸς φιλολογικὰς καὶ ἀρχαιολογικὰς ἀθετησίας, αἵτινες ἐπόμενον ἦτο ἐπὶ τέλους νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὰ ὀφθαλμοφανῆ διδάγματα τοῦ ἀρχιτέκτονος ἐρευνητοῦ. Ὁ ἀγῶν, ὡς εἶπον, δὲν

ἦτο εὐκολος, ἡ ἀσήμαντος δὲ φαινομένη διαφορὰ τῆς ὀνομασίας ὁ ἐκατόμπεδος (ναὸς) ἢ τὸ ἐκατόμπεδον (ἱερόν) ἔφεραν αὐτὸν ὀλίγον ἀργότερα εἰς φιλολογικὰ ζητήματα καὶ εἰς ὀρθὴν ἐρμηνείαν ἐπιγραφῶν, ἐνθα καὶ πάλιν ἐνίκησεν ἡ ὀξυδέρκεια τοῦ πρακτικοῦ παρατηρητοῦ κατὰ προλήψεων ἐξόχων μὲν, ἀλλὰ θεωρητικῶν ἀνδρῶν. Πλήρες καὶ σαφὲς διάγραμμα περὶ τῆς ἐσωτερικῆς διαίρεσεως τοῦ Παρθενῶνος ἔχομεν μόνον ἀπὸ τοῦ χρόνου ἐκείνου μετὰ τὰς καταμετρήσεις καὶ μελέτας τοῦ Δαίρπφελδ. Ἦδη δὲ ἐκ τῆς ἀνωτέρω βραχυτάτης περιγραφῆς δύναται ὁ ἀναγνώστης, ὁ ἰδὼν ἅπαξ ναὸν ἀρχαῖον, ν' ἀνασχηματίσῃ κατὰ φαντασίαν ἀκριβῶς τὴν εἰκόνα τοῦ δημιουργοῦ τῆς οὐργήματος τοῦ Ἰκτινοῦ. Ὅστις μετὰ προσοχῆς τινος ἐξετάζει τὸ ἔδαφος τοῦ Παρθενῶνος, ἀνευρίσκει οὐχὶ δυσκόλῳσιν τῶν μελετῶν τοῦ ἡμετέρου ἀρχαιολόγου. Ὅταν ἡ Θεοτόκος Μαρία κατέλαβε τὸν θρόνον τῆς Παλλάδος, ὁ ναὸς αὐτῆς ὑπέστη σπουδαίας μεταβολάς, αἵτινες ἐφθειραν μέχρι τινὸς τὸ ἀρχαῖον σχέδιον. Ὁ ἀνατολικώτερος χώρος τοῦ ναοῦ μετεβλήθη εἰς τὸ ἱερόν βήμα, ἡ εἰσόδος μετετέθη πρὸς δυσμὰς, ὁ δυτικὸς τοίχος τοῦ ἰδίως ναοῦ διηνοίχθη ἵνα σχηματισθῶσιν ἐντεῦθεν θύραι τρεῖς. Ἀλλὰ πᾶσαι αὗται αἱ μεταβολαὶ διακρίνονται ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Πρὸς τὸ ἀνατολικὸν μέρος, πρὸς τὸ ἱερόν, ὅπου νῦν ἐπιησίαζον ἐκατέρωθεν ἐκ τῶν στενωτέρων στοᾶν οἱ χριστιανοὶ πιστοὶ, τὰ κοιλωθέντα ἐκ τῆς προστριβῆς τῶν ποδῶν μάρμαρα σώζονται εἰσέτι.

[Ἐπεταί τὸ τέλος.]

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ

Ἀθηναϊκὴ ἠχώ

Μεταξὺ τῶν νέων μεταρρυθμιστικῶν νομοσχεδίων ἡ Κυβέρνησις ἐπρότεινε εἰς τὴν Βουλὴν καὶ τὴν εἰσαγωγὴν διδάκτρων ἢ, ἐπὶ τὸ εὐφημότερον, δικαιοματῶν ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει, ἀναλόγως ἀξίαντων ἀπὸ τῆς μέσης εἰς τὴν ἀνωτέραν. Ἡ πρότασις αὕτη σχολιάζεται ποικιλοτρόπως. Οἱ ἀμέσως ἐνδιαφερόμενοι, οἱ γονεῖς καὶ οἱ κηδεμόνες καὶ μάλιστα οἱ πτωχοὶ, κόπτονται καὶ διαμαρτύρονται. Οἱ συνταγματολόγοι — καὶ ἡξέυρομεν ὅτι αἱ ἀθηναϊκαὶ πλατεῖαι βρῖθουσιν ἐξ αὐτῶν, διότι πᾶς ἔλληγ, ὅταν τύχη ἀντιπολιτευόμενος, ἐπιδίδεται εἰς τὴν σπουδὴν τοῦ Συντάγματος, — φωνάζουν ὅτι ὁ περιορισμὸς αὐτὸς ἀντίκειται εἰς τὸν θεμελιώδη νόμον, τὸν παρέχοντα ρητῶς τὴν παιδείαν δωρεάν. Ἄλλοι, μὴ ἐξετάζοντες κατὰ πόσον εἶνε νόμιμον ἢ παράνομον τὸ μέτρον, δὲν βλέπουσιν ἢ τὴν ἄμεσον βλάβην τὴν ὅποιαν θὰ προξενήσῃ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐξάπλωσιν τοῦ θεοῦ τῆς γνώσεως φωτὸς, τὸ ὅποιον κατ' αὐτοὺς ἀφειδῶς εἶνε ἀνάγκη νὰ διασκορπίζεταί εἰς Κράτος, τὴν μίλις βαῖνον ἐπὶ τρίβον πολιτισμοῦ. Ἡ δὲ ἀντίθετος πρὸς ταύτην γνώμη εἶνε ὅτι τὸ ἐκ πρώτης ὀψεως παριστάμενον ὡς κώλυμα, δὲν θὰ βρα-